

Copyright © 2021 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
Gençlik Araştırmaları Dergisi • Eylül 2021 • 9 (Özel Sayı) • 26-45

ISSN 2791-8157
Başvuru | 23 Aralık 2020
Kabul | 4 Ağustos 2021

İNCELEME / ARAŞTIRMA

Covid-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerinin Umut Düzeyleri

Fatma Mansur*
Ece Doğuç**

Öz

Bu çalışmada COVID-19 pandemisinde örgün eğitim görmekte iken sosyal ortamlarından uzaklaşarak uzaktan eğitime geçen üniversite öğrencilerinin umut düzeyleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmaya 528 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerini elde etmek amacıyla Herth Umut Ölçeği kullanılmıştır. Ancak ölçek üniversite öğrencilerine yönelik olarak tekrar yapılandırılmış ve dört boyutta umut düzeyi incelenmiştir. Boyutlar inanç, olumlu hazır oluş, kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ ve geleceğe dair plandır. Araştırma sonucunda öğrencilerin genel umut düzeyleri ortalamanın üzerinde görülmüştür. Öğrencilerin geleceğe dair planları bulunmaktadır, iyi ve güzel şeylerin olacağına dair inançları da yüksektir. COVID-19 pandemisi, öğrencilerin kendilerini aşırı yük altında ve tuzağa düşmüş gibi hissetmelerine neden olmakla birlikte, yaşamın anlamı ve amacının olduğuna dair inançlarının da halen var olduğu ve kendi yollarını bulmaya kararlı olduklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Umut, Umut Düzeyi, Üniversite Öğrencileri

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, fatma.mansur@hbv.edu.tr, ORCID:0000-0002-0336-6329

** Arş. Gör, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, ece.doguc@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-9112-6404

Abstract

This study attempted to reveal the hope levels of university students removed from their social environments participated in mandatory distance education during the COVID-19 pandemic. A total of 528 students participated in the study. A version of the Herth Hope Scale restructured for university students measuring four dimensions of hope (i.e., belief, positivity, the relationship between oneself and his/her environment, and future plans) was used to obtain research data. The study found that students' hope levels were above average. Students have plans for the future and their belief that good things will happen are strong. While the COVID-19 pandemic causes students to feel overwhelmed and trapped, their beliefs about the meaning and purpose of life persist and are determined to find their own path.

Keywords: COVID-19, Hope, Hope Level, University Students

Giriş

Koronavirüsler, genellikle solunum ve bağırsak-mide enfeksiyonlarına neden olan bir virüs grubudur (Marra vd. 2003: 1399; Weiss ve Leibowitz, 2011:86). Daha önce hafif üst solunum yolu enfeksiyonlarına neden olması (Holmes, 2003: 1949) nedeniyle araştırmacıların ilgisini çok az çekerken, 2003'te SARS-CoV (Ciddi Akut Solunum Yolu Sendromu) ve MERS-CoV (Orta Doğu Solunum Yolu Sendromu) ile araştırmacıların ilgisini oldukça fazla çekmiştir (Weiss ve Leibowitz, 2011: 87). Koronavirüsler artık bilim insanları tarafından ciddi solunum yolu hastalıklarının önemli nedenleri olarak kabul edilmektedir (Burrell vd., 2016: 437). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Çin Ofisine, Aralık 2019'da Wuhan'da başlangıçta nedeni bilinmeyen yerel bir pnömoni (zatürre) salgını bildirilmiştir (DSÖ, 2020a). Hastalardan elde edilen örnekler ile pnömoni vakalarına yeni bir koronavirüsün, SARS-CoV-2'nin (Ciddi Akut Solunum Sendromu) neden olduğu tespit edilmiş (Dong vd. 2020: 533 ve Repici vd. 2020: 192); DSÖ virüs ve neden olduğu hastalığa yeni koronavirüs 2019 (COVID-19) adını vermiştir (DSÖ, 2020b). COVID-19'un hızla yayılması halk arasında paniğe yol açmış (Goyal vd. 2020: 1) ve benzeri görülmemiş bir küresel krize yol açarak dünya çapında büyük ölçekli can kaybı, ekonomik yıkım ve sosyal kaygıya neden olmuştur (Olivera-La Rosa vd. 2020: 1). COVID-19 salgını DSÖ tarafından 11 Mart 2020'de küresel pandemi ilan edilmiş (Cucinotta ve Vanelli, 2020: 157) ve o tarihten bugüne kadar ulusal sağlık sistemleri, orantısız bir tehdit ve derin etkilerle başa çıkmak için, çok büyük bir baskı ile karşı karşıya kalmıştır (Kalaitzaki vd. 2020: 1). COVID-19 şu anda dünyadaki birçok ülkeyi etkileyen küresel bir pandemidir (Chan vd. 2020: 515, C.Wang vd. 2020a: 470). Dünya genelinde, 22 Ağustos 2021 itibarıyla toplam hasta sayısı 212.679.403, iyileşen hasta sayısı 190.301.359 ve ölen hasta sayısı ise 4.446.610 kişidir (Vaka Sayıları, 2021).

COVID-19 hapşırma/öksürme ile yüz yüze temas veya enfekte kişilerin salgılarıyla temas yoluyla insandan insana yayılmaktadır (Heymann ve Shindo, 2020: 543 ve Soetikno, 2020: 176). Virüse bağlı hastalıkların risk gruplarında; ileri yaş ve birden fazla kronik rahatsızlığa sahip olanlar (Dominguez vd. 2020: 2784), özellikle kalp hastalığı, hipertansiyon, kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH), diyabet ve obeziteye sahip olan kişiler bulunmaktadır (Panettieri, 2020: 2487 ve COVID Team Covid (CDC, 2020a: 346). COVID-19, bulaşıcı yapısı nedeniyle insanların yaşamlarını etkilemiş ve hareketlerini belirgin bir şekilde kısıtlamıştır (Şahin, 2020: 2). Son araştırmalar COVID-19'un insanlar aracılığıyla aile arasında evler veya muayene için gittikleri hastaneler, toplu bir şekilde eğitim alınan okullar gibi beraber vakit geçirilen yerlerde taşındığını ve yayıldığını doğrulamış (Li vd. 2020: 1199 ve Chan vd. 2020: 514) ve bu yeni koronavirüsün şehirlerarası yayılmasının mümkün olduğunu ve bu nedenle pandeminin bu erken aşamasında dikkatli kontrol önlemlerinin alınması gerektiğini göstermiştir (Chan vd. 2020: 523 ve Lai vd. 2020: 1). Johns Hopkins Üniversite'ne (2020) göre koronavirüs vakalarında ani artışa sebep olan etmenlerin başında insan davranışları gelmektedir. İnsanların bazıları COVID-19 önlemlerine harfiyen uyarken bazıları bu önlemleri alma ve yüksek riskli faaliyetlerde bulunmama konusunda gerekli hassasiyeti göstermemektedir. Yapılan araştırmalar kalabalık yerler, yakın temas kurulan ortamlar ve yetersiz havalandırmaya sahip kapalı alanların özellikle COVID-19 iletimi için daha yüksek risk altında olduğunu göstermiştir.

C. Wang vd'ye (2020b) göre, ülkeler COVID-19'a karşı mevcut savaşı kazanmak için hastalık hakkında tarafsız bilgiyi etkili bir şekilde yaymalı, kontrol altına almak için doğru yöntemleri öğretmeli, temel hizmet ve malların mevcudiyetini sağlamalı, şimdi ve gelecek için yeterli mali destek sağlamaya odaklanmalıdır. Bu nedenle virüsün yayılmasını önlemek veya en aza indirmek için, dünyanın birçok ülkesinde insanların gerekli olmadıkça dışarı çıkmaması belirtilmektedir (Şahin, 2020: 2). Virüsün yayılmasını önlemek amacıyla pandemi ilan tarihi olan 11 Mart 2020'tan itibaren dünyada ve ülkemizde çeşitli karantina ve sosyal izolasyon kararları uygulanmaya başlanmıştır. İlk olarak 12 Mart'ta okullar bir hafta tatil edilmiş ve 23 Mart'tan itibaren uzaktan eğitime geçileceği açıklanmış, üniversiteler ise 3 hafta tatil edilmiş, spor karşılaşmalarının seyircisiz oynanmasına karar verilmiş ve yurtdışı seyahatlerin zorunlu haller dışında ertelenmesi ve ülkeye döndükten sonra 14 gün karantina uygulanması tavsiye edilmiştir. 16 Mart'ta barlar, tiyatrolar, sinemalar, spor salonları ve kafeler kapatılmış, yurtdışından gelenlere zorunlu karantina kararı alınmıştır. 20 Mart'ta ülkedeki tüm özel hastaneler pandemi hastanesi ilan edilmiştir. 21 Mart'ta ise 46 ülkeye uçuşlar durdurulmuş ve 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı olan vatandaşların sokağa çıkması yasaklanmıştır. 26 Mart'ta Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) üniversitelerde bahar döneminde eğitime, uzaktan eğitim olarak devam edileceğini açıklamıştır. 27 Mart'ta sadece 5 ülkeye uçuş izni verilmiş,

ülkenin sınır kapıları neredeyse tamamen kapatılmıştır. 3 Nisan'da 20 yaş altındaki vatandaşların sokağa çıkması yasaklanmış ve 4 Nisan'da 30 büyükşehir ve Zonguldak'a şehirlerarası seyahat kısıtlaması getirilmiştir. 10-13 Nisan'da ilk defa sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Yasaklar Mayıs ayının sonuna kadar devam etmiş, resmi tatillerde de sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. Kısıtlamalar, ülkemizde 1 Haziran tarihinden itibaren esnetilmeye ve yeni normal yaşama geçilmeye başlanmış ancak vaka sayılarının hızla artması ile 20 Kasım 2020'den itibaren tekrar uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemizde 22 Ağustos 2021 itibarıyla Sağlık Bakanlığı (2021) tarafından açıklanan verilere göre toplam COVID-19 hasta sayısı 6.215.663, iyileşen hasta sayısı 5.708.549 ve COVID-19'a bağlı vefat eden sayısı ise 54.533'tür.

Umut Kavramı

Herhangi bir salgında, bireylerin stresli ve endişeli hissetmesi yaygındır. Etkilenen kişilerin ortak tepkileri (hem doğrudan hem de dolaylı olarak); hastalanma ve ölme korkusu, hastalık kapma korkusundan sağlık kuruluşlarına yaklaşmaktan kaçınmak ve gerekli tedavilerden uzak kalmak, geçim kaynağını kaybetme, işten atılma (Ben-Ezra vd. 2020: 67), hastalanan kişilerin sosyal olarak dışlanmaları, sevdiklerini korumada güçsüz hissetmek, bakıma muhtaç çocuk ve yaşlıların bakımıyla ilgili korkular olarak gösterilebilir (International Agency Standing Committee [IASC], 2020). Ayrıca COVID-19 veya benzeri ile enfekte olma psikolojik problemlere ve bozukluklara (anksiyete, depresyon, alkol kullanımının artması) yol açabilmekte, aile/ arkadaşların enfeksiyon kapması ve enfeksiyon nedeniyle onları kaybetme korkusu bireyin genel ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ahmed vd. 2020: 4-5; Bhuiyan vd. 2020: 1; Sher, 2020: 1). Bu süreçte umudun yüksek tutulması bireyin psikolojik sağlığı açısından önemlidir.

Umut, gelecekle ilgili bir amacı gerçekleştirmek için insanların beklentileri olarak tanımlanmıştır (Rideout ve Montemuro, 1986: 429). Umut, 'ummaktan doğan güven duygusu' olarak tanımlanır ve geleceğe yönelik olarak olumlu beklentilere sahip olma duygusunu belirtir. Bu sayede, insana gelecekte karşılaşılabileceği olumsuz yaşantılarla baş edebileceği duygusunu vererek ruh sağlığını olumlu etkiler (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008: 123). Stephenson, (1991) umudun yapısını 'düşünme, hareket etme, hissetme ve ilişkilendirme etkileşimini içeren ve kişisel olarak anlamlı olan, gelecekte tatmin olmaya yönelik bir öngörü süreci' olarak çok boyutlu bir yapı olarak tanımlar (Flesaker ve Larsen, 2012: 63). Bu tanım umut kavramıyla ilgili, umudun çok boyutlu olması, dinamik bir yapısının yani zamanla değişen umut derecesi ve odağı olan bir süreç olması, yaşam için gerekli olması yani hayatın umut olmadan amacını kaybetmesi, kişiler için önemli ve hedef odaklı olması gibi birçok unsuru barındırmaktadır (Larsen vd. 2007: 402). Umut, geleceğe olan inancın ve güvenin korunmasına yardımcı olur. İlerleme ve büyümeyi dört gözle bekleyen aktif, pozitif bir yönelim benimseyerek, zorluklar karşısında direnişi

ve sebatı sürdürmeye yardımcı olabilir. Umut, kişiler için umutsuzluk ve umutsuzluk duygularının ötesine bakmaya yardımcı olmak ve değişime olan inancı sürdürmek açısından önemlidir (Colins, 2015: 209).

Bireylerin umutları yükseldiğinde, sağlıklarının hem fiziksel hem mental olarak iyileştiği düşünülürken, umutsuzluk durumunda bireysel üzüntü ve sıkıntıların varlığından söz edilmektedir. Umut düzeyi daha yüksek olan bireylerin daha hızlı iyileştikleri, kronik hastalıklara uyum sağlamalarının kolaylaştığı, daha az depresyon, daha az fiziksel acı yaşadıkları ve bu acılarla daha iyi başa çıkabildiklerini gösteren araştırmalar vardır (Seçer ve Yazıcı, 2018: 49). Örneğin kronik kalp yetmezliği olan hastaların umut, moral ve uyumlarına yönelik Rideout ve Montemuro (1986) tarafından yapılan araştırmaya göre daha umutlu olan hastaların kalp yetmezliğinin getirdiği fiziksel sınırlamalara bakmaksızın hayata katılımlarını sürdürdüklerini göstermiştir. Valle vd. (2006) gençler ile yaptıkları araştırmada umudu, pozitif bir gençlik psikolojinin gelişiminde, potansiyel olarak anahtar bir bilişsel- motivasyonel yapı olarak gördüklerini, umudun ani oluşan olumsuz yaşam koşullarına karşı tampon oluşturabilecek psikolojik bir gücü yansıttığına dair kanıtlar sunmuşlardır. Araştırmaya göre daha yüksek umut düzeyine sahip gençlerin, olumsuz olaylar ile karşılaştıklarında, içselleştirme ve yaşam memnuniyetlerindeki azalmanın umut düzeyi düşük olan gençlere oranla daha az risk altında olduğu görülmüştür.

Depresyon ile ilgili geliştirilen kuramların bazıları, depresyonda olumsuz düşünce ve beklentinin etkin olduğunu göstererek umutsuzluk ile ilişki kurmuştur. Bireyin ruh sağlığını olumsuz etkileyen umutsuzluk, depresyonda klinik tablonun bir parçası olarak yer alabilmektedir (Sayar vd., 2000: 133). Abramson vd. (1989)'ne göre anksiyete (endişe) genellikle depresyondan önce gelir ve olumsuz olayların kontrol edilemez olarak algılanması ve çaresiz hissedilmesi ile ortaya çıkması daha muhtemeldir. Buna ek olarak bireyin çaresizliğinden emin oldukça umutsuz olma ve depresyon belirtileri gösterme olasılığı daha da yüksektir (Swendsen, 1998: 1398). İster psikometrik olarak ister klinik olarak ölçülsün, operasyonel olarak olumsuz beklentiler olarak tanımlanan umutsuzluk, depresyonun kendisinden daha güçlü bir intihar niyetinin göstergesi olarak görülebilir (Beck vd. 1975: 1148). Beck, depresyonun umutsuzluk ve karamsarlık gibi belirli bazı bilişsel yönlerinin intiharla daha yakından ilişkili olduğunu ve deprese hastaların %78'den fazlasının geleceğe olumsuz baktığını belirtmiştir. Bu oran deprese olmayan hastalarda ise %22'dir (Dilbaz ve Seber, 1993: 135).

Pandemide Zihinsel Sağlık

Pandemi ile birlikte karantina/izolasyon günlük hayata giren kavramlardır. Karantina, bulaşıcı bir hastalığa maruz kalmış kişilerin hasta olup olmadıklarını tespit etmek için ayrılması ve hareketlerinin sınırlandırılmasıdır, böylece başkalarına bulaşma riskini

azaltır (CDC, 2020b). Bu tanım, bulaşıcı bir hastalık teşhisi konmuş kişilerin hasta olmayanlardan ayrılması olan izolasyondan farklıdır; ancak, iki terim, halk arasında sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Manuel ve Cukar, 2011: 418). Karantina, COVID-19 salgınında da kullanılmaktadır. Salgının başlangıç noktası Çin, hızlı bir şekilde tüm şehirlerini etkili bir şekilde toplu karantina altına almış ve diğer ülkeler Çin'den evlerine dönen binlerce yabancıların evlerinde veya devlet tarafından işletilen tesislerde kendilerini tecrit etmelerini sağlamıştır. Karantina yöntemi daha önce 2003 yılında SARS salgınında ve 2014 Ebola salgınında etkilenen bölgeleri tamamen kapatma/kısıtlama olarak uygulanmıştır (Brook vd. 2020: 913).

Salgın hastalıklar sırasında, ilk ölüm, artan medya haberciliği ve artan sayıda yeni vakanın ardından toplum kaygısı artmaktadır. Bu nedenle, toplu karantina, birçok nedenden ötürü büyük ölçüde kaygı yaratabilmektedir (Lima vd. 2020: 1). Karantina, karantina geçirenler için genellikle tatsız bir deneyimdir. Sevdiklerinden ayrılma, özgürlüğün kaybedilmesi, hastalık durumuyla ilgili belirsizlik ve can sıkıntısının bazen dramatik etkileri olabilmektedir. Zorunlu toplu karantinanın potansiyel faydaları, olası psikolojik maliyetlere karşı dikkatlice tartılmalıdır. Bir halk sağlığı önlemi olarak karantinanın başarılı bir şekilde kullanılması, bununla ilişkili olumsuz etkileri olabildiğince azaltılmasını gerektirir. Ayrıca, semptomatik hastalar, ilgili hastalığı taklit eden hastalıklara (örneğin, Ebola yerine sıtma) sahip olabilir ve bu nedenle enfeksiyon kanıtı olan kişilerle kohortlanması -aynı etkenle etkilenmiş hastaların aynı odaya yerleştirilmesi (Erdemir vd. 2011: 55)- bile hastalığa yakalanma riskini yaratabilir (Barbisch vd. 2015: 7-8). Karantina planlama çabaları, risk iletişimine odaklanmalı, halkın güvenini kazanmalı ve açık, tutarlı ve pratik bilgiler sağlamalıdır. Nihayetinde, halkın uyumu karantinanın başarısını belirlemektedir ve bu nedenle planlama sürecinin tüm yönlerinde dikkate alınması gerekmektedir (Manuel ve Cukor, 2011: 435).

Karantina'ya ek olarak COVID-19'un yayılma hızını en aza indirmek için pek çok sektörde önlemler alınmıştır. Bunların içerisinde en fazla etkilenen sektör eğitimidir. Pandemi nedeniyle eğitim alanında pek çok zorluk yaşanmış ve eğitim kurumları kapatılmıştır (Nicola vd. 2020: 186). Eğitim sorununu çözmek için ülkeler, evde eğitim ve uzaktan öğretimin yaygın kullanımı, çevrimiçi öğrenme modülleri ve televizyonlar aracılığıyla eğitime başlamışlardır (G. Wang vd. 2020: 945). UNESCO (2020) Kasım ayında yaptığı açıklamada, salgından yaklaşık 225 milyon öğrencinin -ki bu sayı toplam öğrencilerin %12'sine karşılık gelmektedir-eğitiminin etkilendiğini belirtmiştir (Sahu, 2020: 3). Uzaktan eğitim pandemi döneminde eğitimin sürdürülmesi sağlamıştır ancak bunun yanında birtakım dezavantajlara da sahiptir. Öğrenci ve öğretmenlerin farklı yerlerde olması program ve zamanla açısından bazı sınırlamaları vardır. Altyapı eksikliği (yazılım, donanım gibi), öğrencilerin ve öğretmenlerin ekonomik olarak sıkıntıları (gerekli

donanımına sahip olamama), teknik personel sorunu, özellikle öğrencilerin derse devam etme konusunda yeterince farkındalığının olmaması ve ülkelerde bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyindeki bölgesel farklılıklar gibi birçok faktör e-öğrenmeye ve buna bağlı olarak uzaktan eğitime engel olarak bulunmaktadır (Hebecci vd. 2020: 268). Eğitimin özellikle üniversitelerde özellikle teorik derslerin tamamen uzaktan eğitim ile yürütülmesi, uzaktan eğitim olanaklarına erişimi olmayan öğrencileri için büyük bir endişe kaynağı olduğu ve derhal müdahale edilmesi gereken öncelikli sorunlar arasında yer aldığı belirtilmiştir (Sahu, 2020: 3).

Eğitime uzaktan devam edilmesi, öğrencilerin hem eğitim hem de sağlık konusunda daha az zarar görmesi bakımından önemlidir. Mack ve Yamey, (2020) pandemi sürecinde üniversitelerde neden örgün eğitimden uzaktan eğitime geçilmesi gerektiğine dair birkaç neden sunmaktadır. Öncelikle üniversite öğrencilerine yönelik maske kullanımının garanti edilememesi; öğrenci ve eğitimcilerin sınıf ve laboratuvar ortamında uzun süre vakit geçirmeleri nedeniyle maske ve korunması gereken fiziksel mesafenin enfeksiyon kapmamak için yeterli olmaması; en önemli neden ise üniversite hayatının her aşamasında toplu olarak yaşandığı (dersler, yemek alanları, yurtlar, sosyal aktiviteler gibi) için öğrenciler arasındaki enfeksiyonların hem kendileri hem de çevrelerindeki diğer insanları enfekte etme ve hayatlarını da riske atma olasılığının yüksek olmasıdır.

COVID-19 pandemisi dünyadaki birçok insanın hayatını alt üst etmiştir. Enfekte vakaların dünya çapında hızla artması, ne olacağı konusunda belirsizlik ve endişe duygusu yaratmıştır (DSÖ, 2020c). Kesgin ve Durak (2021) tarafından COVID-19 pandemisine yönelik algılar ve tutumlar konusunda yaş gruplarına göre farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla 37296 kişi ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre pandemiye dair algı, tutum ve davranışlarda yaş grubuna göre büyük farklılıklar göstermemiş fakat pandeminin olumsuz psikolojik etkilerinin gençlerde daha fazla hissedildiği gözlenmiştir. Koronavirüsün psikolojik etkileri ile başa çıkma konusunda daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu gözlenmiştir. Salgının psikolojik etkileri açısından gençlerin toplumun diğer sınıflarından belirgin bir şekilde ayrıştığı bir ruh hali gözlenmiştir. Buna göre gençlerin pandemi sürecinde psikolojilerinin daha çok etkilendiği, endişeli bir ruh haline büründüklerini tespit edilmiştir. Virüsün pandemik yayılmasını yönetme stratejileri, hareket, sosyal etkileşim ve çalışma üzerinde kısıtlamalar getirmiştir. Virüse yakalanma kaygısı, mali kaygılar ve aile üyeleri, arkadaşlar veya meslektaşların kaybı ile birlikte, bu benzeri görülmemiş durumun, daha önceden zihinsel sağlık sorunları olan ve olmayanlar da dahil olmak üzere milyonlarca kişinin zihinsel sağlığı üzerinde dramatik bir etkisi bulunmaktadır (Diamon ve Byrd, 2020: 232). Ayrıca öğrenciler arasında muazzam bir strese neden olmuştur. Bu stres de öğrencilerin öğrenmesi ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkileri doğurmuştur (Sahu, 2020: 3). Üniversiteli gençlerin ruh

sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen sorunlardan biri olan umutsuzluğun, sosyal ve ekonomik sorunlar, eğitimde karşılaşılan güçlükler ve gelecek kaygısı gibi etmenlerden kaynaklandığı bilinmektedir (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008: 123). Bu çalışmada COVID-19 pandemisi sürecinde üniversitede lisans eğitimi gören öğrencilerin umut düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Metodoloji

Bu bölümde araştırmanın amacı, yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve veri toplama yöntemi hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Çalışma üniversitede eğitim gören öğrencilerin COVID-19 pandemisi sürecinde umut durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada üniversite öğrencilerinin tercih edilme sebebi, çoğunun yaşlarının 20 yaş veya altı olması nedeniyle yasaklardan daha fazla etkilenmiş olma ihtimalleri ve sosyal ortamları olan üniversitelerden uzaklaşarak uzaktan eğitim yoluyla eğitime devam etmeleridir. Ayrıca YÖK tarafından 2019-2020 bahar döneminde eğitim-öğretime yönelik olarak aldığı uzaktan eğitim kararı ile öğrencilerin çoğu ailelerinin yanlarına dönmüş, okullarından ve sosyal hayattan uzak kalmıştır. Hem ekonomik hem de sosyal olarak belirsizliklerin yoğun olduğu bu dönemde üniversite öğrencilerinin gelecekle ilgili umut-umutsuzluk düzeylerinin daha çok etkileneceği düşünülmektedir. Aynı zamanda eğitim ve öğretimde karşılaşılan güçlükler, işsizlik, yoksunluk ve yoksulluk gibi etkenler gençlerdeki umutsuzluk düzeyini daha da artırmaktadır. Öğrencilerin geleceğe umutla bakmaları başta akademik başarıları olmak üzere tüm gelişim alanları için önemlidir ve sonuç olarak araştırmanın üniversite öğrencilerinin umut düzeylerinin salgın döneminde saptanması çerçevesinde incelenmesinin uygun olacağına karar verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada öğrencilerin mevcut umut düzeylerini belirlemek ve araştırmak amacıyla tanımlayıcı bir araştırma yapılmıştır. Verileri elde etmek amacıyla katılımcılara online anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler ile değişkenlerin tür ve miktarını belirlemek amacıyla tekil tarama modeli, değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı, şiddeti ve yönünü belirlemek amacıyla da ilişkisel tarama modelleri kullanılmıştır. Ayrıca Umut İndeksinin boyutlarını belirlemek ve yapı geçerliliğini ortaya koymak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören lisans öğrencileri ve yine aynı binada eğitim veren Bankacılık ve Sigortacılık Meslek Yüksekokulu ve Hukuk Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırma için Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığından (22.06.2020 tarih ve E.17074 Sayılı) ve T.C. Sağlık Bakanlığından (2020-12-19T18_47_51) gerekli izinler alınarak veriler toplanmıştır. Araştırmada Fakülte’de öğrenim gören tüm öğrencilere ulaşmak amaçlanmış, akademik danışmanlar ve öğretim üyeleri aracılığıyla öğrencilerin e-posta adreslerine online anket linki göndererek araştırmaya katılmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı 528’dir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini elde etmek amacıyla Herth (1991) tarafından kronik düzeyde hasta bireylerin umut düzeylerini belirlemeye yönelik olarak geliştirilen, Aslan ve diğerleri (2007) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Herth Umut İndeksi kullanılmıştır. Ölçek 30 madde ve üç boyuttan oluşmaktadır. Herth Umut İndeksi 3 boyut (gelecek, olumlu hazır oluş ve beklenti, kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ) olarak değerlendirilmiştir. Orijinal umut ölçek daha çok kanser hastalarının umut durumlarını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Ancak araştırmada umut ölçeği Covid-19 pandemisi sürecindeki üniversite öğrencilerinin umut düzeylerini belirlemek amacıyla lisans eğitimi gören öğrencilere uygulanmıştır. Bu nedenle araştırmada kullanılan umut ölçeğinin boyutlarını incelemek amacıyla keşfedici faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör çıkarma yöntemi olarak temel bileşenler analizi rotasyon yöntemi olarak da varimax tercih edilmiştir. Faktör sayısına ilişkin bir sınırlama getirilmemiş olup, faktör yükü 0,50 ve üzeri faktör ağırlığı oldukça iyi olarak kabul edileceğinden (Kalaycı, 2016: 330) ölçeğe bu ifadeler dahil edilmiştir. KMO değeri (0.914) kabul edilebilen düzeyin (0.70) üzerinde olup (Hair vd.,2005 aktaran, Ermeç Sertoğlu, 2014), veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Elde edilen matrise bakılarak faktör yükleri 0,50’nin altında olan ifadeler tespit edilmiş (1,5,7,11,19,22,23,28,29) ve bu ifadeler silinerek analiz tekrarlanmıştır. Yapılan keşfedici faktör analizinde faktör yüklerine göre umudun 4 boyuta dağıldığı görülmektedir (Tablo 1). Bu faktörler sırasıyla inanç; olumlu hazır oluş, kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ; geleceğe dair plan olarak adlandırılmıştır.

Tablo 1. Keşfedici Faktör Analizi Sonuçları

İfadeler	Boyutlar			
	İnanç	Olumlu Hazır Oluş	Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ	Geleceğe dair plan
S8	,789			
S3	,734			
S9	,692			
S15	,673			
S18	,669			
S25	,583			
S27	,567			
S10		,781		
S13		,756		
S17		,756		
S6		,700		
S26		,591		
S12			,792	
S24			,730	
S2			,708	
S14			,617	
S16			,544	
S20				,843
S30				,715
S21				,688
S4				,678

KMO=0.914 Bartlett's Test of Sphericity= sign (0.000)

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Model tahminlenirken, yapısal eşitlik modellerinde sıklıkla kullanılan ve verilerin normal dağılmadığı durumlarda bile güvenilir sonuçlar veren Maksimum Likelihood yöntemi kullanılmış, gözlemlenen değişkenlerin hataları, gizil değişkenlerin varyansları ve gizil değişkenlerden gözlenen değişkenlere doğru çizilen yollara ilişkin regresyon katsayılarını kapsayan parametrelerin tahmin edilebilmesi amaçlanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunun uyum indeks bazı değerlerin düşük olduğu görülmüş ve ölçekte

yer alan (30,26,16,14 nolu) maddeler çıkarılarak model tekrarlanmıştır. Elde edilen modele ait standart regresyon katsayıları aşağıda verilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. DFA Modeline Ait Standart Regresyon Katsayıları ve Anlamlılık Dereceleri

Boyutlar (Faktörler)	İfadeler	Standart Regresyon Katsayıları
İnanç	s8	.607
	s3	.670
	s9	.717
	s15	.761
	s18	.673
	s25	.805
	s27	.707
Olumlu Hazır Oluş	s10	.803
	s13	.728
	s17	.725
	s6	.622
Kendisi ve Çevresindekilerle Arasındaki Bağ	s12	.725
	s24	.747
	s2	.680
Geleceğe Dair Plan	s20	.665
	s21	.764
	s4	.731

**p<0,001

Modelde regresyon katsayılarının 0.60'ın üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. DFA Modeline Ait Kovaryans Değerleri

Boyutlar		Kovaryans
İnanç	<-->	Olumlu Hazır Oluş .602
İnanç	<-->	Kendisi ve Çevresindekilerle Bağ .621
Geleceğe Dair Plan	<-->	İnanç .683
Olumlu Hazır Oluş	<-->	Kendisi ve Çevresindekilerle Bağ .471
Geleceğe Dair Plan	<-->	Olumlu Hazır Oluş .432
Geleceğe Dair Plan	<-->	Kendisi ve Çevresindekilerle Bağ .494

** p<0,001

Tablo 3 incelendiğinde tüm kovaryansların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre en yüksek kovaryans değerinin geleceğe dair plan ve inanç arasında olduğu, bunu, inanç ile kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ, üçüncü olarak da inanç ve olumlu hazır oluş izlemektedir. Modele ilişkin uyum indeksleri değerlendirildiğinde ise $\chi^2=237.960$, $\chi^2/df=2.125$ istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Diğer uyum indekleri ise CFI=0.96, NFI=0.93, TLI=0.95 ve RMSEA=0.04 olarak bulunmuştur. Modelin değerlerinin iyi uyum gösterdiği görülmektedir (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008).

Tablo 4. İndeksin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Boyut	Cronbach Alfa	İfade Sayısı
İnanç	,88	7
Olumlu hazır oluş	,81	4
Kendisi ve çevresindekilerle bağ	,76	3
Geleceğe dair plan	,76	3
Genel İndeks	,89	17

Ölçekte bir araya getirilmiş ifadelerin aynı yapıyı ölçüp ölçmediği, diğer bir ifade ile kendi içerisinde tutarlı bir ilişki içerisinde olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir. Güvenilirlik analizi ilk olarak her faktör için ayrı ayrı uygulanmıştır. Çünkü Cronbach Alfa değeri örneklem ve ifade sayısı ile birlikte yükselme eğilimi gösterdiğinden bütünden çok faktör düzeyindeki sonuçlar daha hassas görülmektedir (Yaşlıoğlu, 2017). Buna göre her bir faktöre ilişkin Cronbach Alfa katsayısı sosyal bilimler için geçerli olan 0,70’in (Kalaycı, 2016: 405) üzerindedir. Ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir.

Araştırma Soruları

1. Katılımcıların umut düzeyleri ve umut alt boyutları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Katılımcıların umut düzeyleri ve umut alt boyutları eğitim gördükleri alana göre farklılık göstermekte midir?
3. Katılımcıların umut düzeyleri ve umut alt boyutları eğitim gördükleri sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
4. Katılımcıların umut düzeyleri ve umut alt boyutları sahip oldukları kronik rahatsızlığa göre farklılık göstermekte midir?
5. Katılımcıların umut düzeyleri ve umut alt boyutları riskli grupta bulunma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Bulgular

Tablo 5. Katılımcıların demografik özellikleri (n=528)

		n	%
Cinsiyet	Kadın	400	75,8
	Erkek	128	24,2
Bölüm	İİBF	430	81,4
	Bankacılık ve Sigortacılık	47	8,9
	Hukuk	51	9,7
Sınıf	Birinci Sınıf	167	31,6
	İkinci Sınıf	130	24,6
	Üçüncü Sınıf	125	23,7
	Dördüncü Sınıf	106	20,1
Kronik hastalık	Evet	48	9,1
	Hayır	480	90,9
Riskli grup	Evet	130	24,6
	Hayır	398	75,4

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunu kadın (%75.8), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (%81.4), birinci sınıf (%31.4) öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların %90,9'unun kronik bir rahatsızlığı bulunmamaktadır. Ancak %24,6'sının riskli grupta bulunduğu görülmektedir.

Tablo 6. İfadelere İlişkin Frekans Tablosu

Boyut	İfade (No)	\bar{X}	s.s.
İnanç	İçimde derin bir manevi güç var. (3)	3.09	.900
	Bana huzur veren bir inanca sahibim. (8)	3.31	.890
	İyi şeylerin her zaman mümkün olabileceğine inanıyorum. (9)	3.14	.818
	Kesinlikle umudun var olduğunu biliyorum. (15)	3.38	.787
	Yaşamımın anlamı ve amacı olduğunu biliyorum. (18)	3.42	.758
	Her günün yeni umutlar taşıdığına inanıyorum. (25)	3.09	.902
Olumlu hazır oluş*	Karanlık bir tünelde bile ışık görebiliyorum. (27)	2.79	.881
	Geleceğim ile ilgili korkularım var. (6)	1.98	.889
	Kendimi kaybolmuş hissediyorum, ne yöne gideceğimi bilemiyorum. (10)	2.65	.990
	Kendimi aşırı yük altında ve tuzağa düşmüş hissediyorum. (13)	2.81	.992
Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ	Korkularım ve şüphelerim beni hareketsiz bırakıyor. (17)	2.71	.920
	Sevdiğim kişilerin yanımda olduğunu hissediyorum. (2)	3.21	.826
	Yakın hissettiğim kişilerden destek alıyorum. (12)	3.15	.870
	Sevildiğimi ve bana ihtiyaç duyulduğunu hissediyorum. (24)	3.06	.831
Geleceğe dair plan	Gelecekle ilgili planlar yapıyorum. (4)	3.28	.864
	Önümüzdeki 3-6 ay için hedeflerim var. (20)	2.91	1.057
	Kendi yolumu bulmaya kararlıyım. (21)	3.47	.756

n= 528

Min=1

Maks=4

*İfadeler daha sonra ters kodlanarak olumlu hazır oluş ortalaması hesaplanmıştır.

Tablo 6'da umut ölçeğinin inanç boyutunda öğrencilerin vermiş oldukları cevapların ortalamaları incelendiğinde sırasıyla, "Yaşamımın anlamı ve amacı olduğunu biliyorum" ($\bar{x}=3,42$), "Kesinlikle umudun var olduğunu biliyorum" ($\bar{x}=3,38$), "Bana huzur veren bir inanca sahibim" ($\bar{x}=3,31$) ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Olumlu hazır oluş boyutundaki cevaplar incelendiğinde öğrencilerin kendilerini aşırı yük altında ve tuzağa düşmüş hissettiklerine ilişkin ifadenin ortalaması en yüksektir ($\bar{x}=2,81$). Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ boyutunda ise, "Sevdiğim kişilerin yanımda olduğunu hissediyorum" ($\bar{x}=3,21$), "Yakın hissettiğim kişilerden destek alıyorum" ($\bar{x}=3,15$) ifadelerinin en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Geleceğe dair plan boyutunda ise "Kendi yolumu bulmaya kararlıyım" ($\bar{x}=3,47$) ifadesinin ortalaması diğer ifadelerle göre en yüksektir.

Tablo 7. Boyutlara İlişkin Ortalamalar

Boyutlar	\bar{X}	s.s.
İnanç	3,17	,64649
Olumlu hazır oluş	2,53	,75757
Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ	3,13	,69310
Geleceğe dair plan	3,21	,73719
Genel umut	3,02	,54179

Boyutlara ilişkin ortalamalar incelendiğinde (Tablo 7) öğrencilerin geleceğe dair plan boyut ortalamasının en yüksek ($\bar{x}=3,21$), olumlu hazır oluş boyutunun ortalamasının ise en düşük ($\bar{x}=2,53$) olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin geleceğe dair korku, endişe ve kaygı gibi olumsuz duygularının olduğu söylenebilir. Genel olarak umut durumları değerlendirildiğinde, öğrencilerin umut düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir ($\bar{x}=3,02$).

Tablo 8. Umud Düzeyi ve Umud Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Farklılığı

Boyutlar	Gruplar	n	\bar{X}	s.s.	t	p
İnanç	Kadın	400	3.20	.62468	1,831	,06
	Erkek	128	3.08	.70525		
Olumlu hazır oluş	Kadın	400	2.49	.74732	-2,511	,01
	Erkek	128	2.68	.77310		
Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ	Kadın	400	3.18	.66518	2,457	,01
	Erkek	128	3.00	.75989		
Geleceğe dair plan	Kadın	400	3.17	.72922	-2,916	,02
	Erkek	128	3.34	.75055		
Genel umud	Kadın	400	3.02	.52763	,112	,91
	Erkek	128	3.02	.58599		

Tablo 8’de umud boyutları ve genel umud durumunun cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, olumlu hazır oluş; kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ; geleceğe dair plan boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0,05$). Olumlu hazır oluş ve geleceğe dair plan boyutlarında erkeklerin kadınlardan daha yüksek ortalama puanına; kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ boyutunda ise kadınların daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Kadın öğrencilerin kendisi ve çevresindekilerle daha güçlü bağlar kurduğu söylenebilir. Erkek öğrencilerin ise geleceğe dair planlarının daha fazla; korku, kaygı, endişe gibi olumsuz duygulardan kadınlara nazaran daha az etkilenecek daha olumlu hazır oluş durumuna sahip oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre umud alt boyutları ve genel umud durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 9. Umut Düzeyi ve Umut Alt Boyutlarının Eğitim Görülen Sınıf Düzeyine Göre Farklılığı

Boyutlar	Sınıf	n	\bar{X}	s.s.	F	p	Tukey Testi
Olumlu hazır oluş	Birinci sınıf	167	2.63	.77849	3,244	,022	Birinci Dördüncü Sınıf
	İkinci sınıf	130	2.52	.72927			
	Üçüncü sınıf	125	2.58	.75007			
	Dördüncü sınıf	106	2.34	.74297			

Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf düzeyine göre umut alt boyut ve umut durumunun farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan One-Way Anova analizi sonucunda farklılığın olumlu hazır oluş boyutunda bulunduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Tukey Testi sonucunda birinci ve dördüncü sınıfta eğitim gören öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmüştür. Buna göre birinci sınıf öğrencilerinin olumlu hazır oluş ortalamasının ($\bar{x}=2.63$), dördüncü sınıf öğrenci ortalamasından ($\bar{x}=2.34$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin geleceğe dair korku, endişe ve kaygılarının daha yüksek ve olumlu hazır oluşlarının daha düşük olduğu söylenebilir. Öğrencilerin kronik hastalığa sahip olma durumu umut alt boyutları ve genel umut durumunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. ($p > 0,05$)

Tablo 10. Umut Düzeyi ve Umut Alt Boyutlarının Covid-19 Virüsü İçin Riskli Grupta Bulunma Durumuna Göre Farklılığı

Boyutlar	Riskli Grup	n	\bar{X}	s.s.	t	p
İnanç	Evet	130	3.02	.71205	-2,964	,006
	Hayır	398	3.22	.61721		
Olumlu hazır oluş	Evet	130	2.32	.73258	-3,746	,000
	Hayır	398	2.60	.75379		
Kendisi ve çevresindekilerle arasındaki bağ	Evet	130	3.10	.72109	-,681	,496
	Hayır	398	3.15	.68421		
Geleceğe dair plan	Evet	130	3.10	.77004	-1,906	,049
	Hayır	398	3.25	.72351		
Genel umut	Evet	130	2.89	.56903	-3,176	,002
	Hayır	398	3.06	.52584		

Öğrencilerin COVID-19 için kendilerini riskli grupta görüp görmemeleri ile umut alt boyutları ve genel umut durumlarında herhangi bir farklılık bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda inanç, olumlu hazır oluş, geleceğe dair plan boyutlarında ve genel umut durumlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p<0,05$). İnanç, olumlu hazır oluş, geleceğe dair plan boyutlarında ve genel umut durumunda kendini risk grubunda görmeyen öğrencilerin ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kendini risk grubunda gören öğrencilerin geleceğe yönelik umut inançlarının daha düşük; korku, endişe, kaygı ve kendilerini baskı altında hissetme durumlarının daha fazla; geleceğe dair planlarının daha az ve genel umut düzeylerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada lisans eğitimi gören öğrencilerin COVID-19 pandemi sürecindeki umut düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin genel umut düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu, geleceğe dair planlarının bulunduğu ve umuda yönelik inançların da yüksek olduğu görülmüştür. COVID-19 pandemisi sürecinde, öğrencilerin kendilerini aşırı yük altında ve tuzağa düşmüş hissettikleri, ancak yaşamın anlamı ve amacının olduğuna dair inançlarının da halen var olduğu ve kendi yollarını bulmaya kararlı oldukları görülmektedir. Green, Oades ve Grant (2006) çalışmalarında, umut düzeyi yüksek bireylerin, daha iyimser, başarı odaklı, hedeflere ulaşmaya çalışan ve yaşama dair birçok amaç geliştiren ve kendilerini muhtemel problemleri çözme yetisine sahip olarak algıladıklarını belirtmektedir. Snyder (2002) umudun, kişileri amaçlarına ulaştıracak ve sorunlara çözümler bulmalarını sağlayacak yollar geliştirmeleri olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde Şahin vd. (2012) de umudun öğrencilerin olumlu psikolojik çıktılarını destekleyen bir kavram olduğu belirlenmiştir.

Genel umut düzeyinde cinsiyete göre bir farklılık görülmemiştir. Erkek katılımcıların korku, kaygı, endişe ve bunlara bağlı olumsuz ruhsal durumlarının daha düşük ve geleceğe dair daha planlı; kadın katılımcıların da bu süreçte kendileri ve çevrelerindekiyle bağlarının daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Literatürde de umuda yönelik yapılan çalışmaların pek çoğunda umut düzeyinde cinsiyete göre anlamlı farklılık görülmemekle (Cihanyurdu vd., 2021: 23; Uzun Özer ve Tezer, 2008:81; Erdoğan, Koçoğlu ve Sevim, 2020: 8) birlikte kadınların anksiyete ve umutsuzluk düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar da vardır (Güloğlu, 2020: 142). Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK, 2020) verilerine göre geleceklerinden umutlu olan erkeklerin oranı %68,5 iken kadınlarda bu oran %70,7 olarak belirlenmiştir.

Yaşlarının daha küçük olması ve üniversite eğitiminin henüz başlangıcında olan katılımcıların, mezun olmak üzere olan katılımcılara göre kaygı, endişe, korku ve

bunlara bağılı olumsuz duygularının daha az olduğu; iş hayatına başlayacak olan son sınıf öğrencilerinin ise korku, kaygı ve endişelerinin, kendilerini yük altında ve tuzağa düşmüş hissetme durumlarının da fazla olduğu görülmüştür. COVID-19'un işsizlik oranına etkisini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada Avrupa Birliği-27 ülke ortalaması 2019 yılının ikinci çeyreğinde %14,7 iken, 2020 yılının ikinci çeyreğinde %16,4'e yükselmiştir. 15-24 yaş arası işsizlik oranı Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinde ise 2020 yılının birinci çeyreğinde işsizlik oranı %11,73 iken, sonraki çeyrekte yaklaşık 6 puan artış ile %18,38'e yükselmiştir. Türkiye'de Covid-19 salgınından önce 2019 birinci çeyreğinde %25,20 olan işsizlik oranında artış en fazla 2020 yılının ikinci çeyreğinde yaşanarak %26,90'a çıkmıştır (Erikli, 2021). Verilen sayılar işsizliğin pandemi sürecinde iş hayatına atılmak durumunda kalan son sınıf öğrencilerinin kaygılarını doğrudan niteliktedir.

COVID-19 pandemisinden en fazla etkilenebilecek bireyler riskli grupta olanlardır ve katılımcılardan kendini risk grubunda görenlerin genel umut düzeylerinin daha düşük; geleceğe dair planlarının daha az; korku, kaygı, endişelerinin daha fazla ve her şeyin düzeleceğine dair inançlarının ise daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Güloğlu vd. (2020: 135) çalışmalarında, kronik hastalığı olan katılımcıların umutsuzluk düzeylerinde bir farklılık görülmediği ancak anksiyete düzeyinin bu katılımcılarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Torales vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 salgını ve önceki küresel enfeksiyonların ruh sağlığına etkilerine yönelik yayımlanmış makaleler değerlendirilmiştir. Araştırmada, COVID-19 salgınının küresel sağlık ve zihinsel sağlığı büyük ölçüde etkilediği görülmüştür. Sprang ve Silman (2013) yılında 398 ebeveynin katılımıyla ABD ile Kanada'da SARS pandemisi sonrasında ailelerde ve çocuklarında oluşabilecek Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) oranlarını araştırmışlardır. Sonuç olarak karantina ve izolasyon gibi hastalık kontrol yöntemlerinin hem çocuklar hem de ebeveynleri için travmatik olabileceği belirtilmiştir. Ebeveyn raporlarına göre izole edilmiş veya karantinaya alınmış çocukların %30'unda; karantinaya alınmış veya izole edilmiş ebeveynlerin %25'inde (öz raporlara göre) TSSB kriterlerinin karşılandığı belirlenmiştir. Benzer bir çalışma da Hawryluck (2004) tarafından yapılmıştır. Çalışmaya SARS nedeniyle Toronto ve Kanada'da karantinaya alınan 129 kişi dahil edilmiş ve karantinanın psikolojik etkileri incelenmiştir. Katılımcıların %28,9 (Toronto) ve %31,2'sinde (Kanada) TSSB ve depresyon semptomları göstermiştir. Uzun süreli karantina süreleri, TSSB semptomlarının artan prevalansı ile ilişkilendirilmiştir. Öğrencilerin psikolojik durumlarının önemli olduğuna ilişkin bir diğer çalışma da Benton vd. (2003) tarafından yapılmıştır. Çalışmada ABD'de okumakta olan ve üniversite danışma merkezlerine başvuran 13257 öğrencinin 13 yıllık arşiv verilerini incelemiş ve sonuç olarak öğrenci problemlerinin önemli ölçüde fazla çalışma olduğu sonucuna varmışlardır. Örneğin, majör depresyon, anksiyete, kişilik

bozuklukları ve intihar sıklığında dramatik artışlar olduğunu belirtmişlerdir. Pandemi döneminde uzaktan eğitim ile birlikte öğrencilerin yükü de artmıştır. Umud, bireyler için zor durumlardan sağlıklı bir şekilde geçebilmek için yangın merdiveni ya da acil çıkış olarak işlev görür. Valle vd. (2006) çalışmalarında 860 öğrencinin umud düzeylerinde bireysel farklılıkların etkili olduğunu ve gençlikte umudun kilit bir psikolojik güç olarak destek sağladığını ifade etmişlerdir.

Pandeminin ne zaman sonlanacağı belirsizlik içermektedir. Davranışsal aktivasyon, kabul temelli başa çıkma, farkındalık pratikleri gibi tekniklerin öğretilmesi, bireylerin yaşanan salgın sürecine anlam katma, strese toleranslarını artırma, sosyal destek kaynaklarını güçlendirme ve amaca yönelik hedefler belirleme ve adımlar atma gibi savunma stratejileri, sürecin getirdiği belirsizlik, ekonomik sorunlar, yalnızlık, izolasyon, umutsuzluk gibi problemlerle baş etmeyi kolaylaştıracaktır (Polizzi vd., 2020: 59-62)

Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Aile-Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığının işbirliği ile bölgesel ve ulusal düzeyde öğrencilere ruh sağlığı, eğitim imkanları ve yaşadıkları sorunları belirlemek amacıyla ülke genelinde bir durum değerlendirme çalışması yapılarak, ihtiyaç sahiplerine multidisipliner ruh sağlığı ekipleri ile gerekli desteğin sağlanması sürecin daha sağlıklı yürütülmesi ve atlatılması açısından önemlidir.

Araştırmada örneklem grubu üniversitenin bir fakültesini kapsadığından, araştırma bulgularının genellenmesi söz konusu değildir. Bu nedenle Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin umud düzeylerini belirlemek amacıyla Yükseköğretim Kurumuna bağlı üniversiteler genelinde ve sadece umud düzeyi değil aynı zamanda umutsuzluğa neden olabilecek farklı değişkenler (uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar, ailede Covid-19 nedeniyle işini kaybeden bireylerin varlığı, sosyo-ekonomik durum, teknolojik imkanlar vb.) de araştırmaya dahil edilerek genel bir tablo sunulabilir.

Hope Levels Of University Students During The Covid-19 Pandemic

*Fatma Mansur**

*Ece Doğuç***

Introduction

The disease caused by the new type of coronavirus that originated in China in December 2019 was named COVID-19 by WHO and was declared a global pandemic on March 11, 2020. The rapid spread of COVID-19 has led to a global crisis and has had a high death toll in addition to the financial and social losses incurred as a result. Health systems, on the other hand, have been under enormous pressure to cope with this crisis, and health institutions have had work over capacity. It is common for individuals to feel stressed and anxiety when an epidemic occurs in their community. Maintaining hope during such extended periods of time is vital for individuals' psychological health. Hope is defined as having more than zero expectations in accomplishing a future goal. When individuals' hopes rise, their physical and mental health are also expected to improve. Numerous restrictions and regulations have become a part of daily life as a result of the pandemic—one being the notion of quarantining. Beyond this, other measures have been put into place in different venues to minimize the spread of COVID-19, with education being one of the most affected sectors. Likewise, the pandemic has caused many difficulties to be experienced in education; educational institutions are closed and face-to-face education suspended. The rapid increase of infections worldwide has created a sense of uncertainty and concern for the future. Strategies to manage the pandemic have imposed restrictions on movement, social interaction, and work. Exacerbating the anxiety of contracting the virus are financial concerns and the loss or potential loss of family members, friends and/ or colleagues. This unprecedented situation has had a dramatic impact on the mental health of millions of individuals, including those with and without prior mental health problems, and

* Asst. Prof., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Health Care Management, fatma.mansur@hbv.edu.tr, ORCID:0000-0002-0336-6329

** Res. Asst., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Health Care Management, ece.doguc@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9112-6404

has caused tremendous stress among students. In turn, this stress has had negative effects on students' learning and psychological health. It is known that hopelessness—one of the problems negatively affecting university students' mental health—is caused by various factors, including social and economic problems, difficulties encountered in education, and anxiety for the future. In this study, we aimed to determine how hopeful undergrad university students studying during the COVID-19 pandemic were.

Method

We employed a descriptive research method to determine how hopeful the participant university students were. To collect data, participants were provided an online questionnaire that they were asked to complete. The resulting data was analyzed following a singular scanning model to determine the type and amount of variables whereas correlational scanning models were used to determine the existence, severity, and direction of relationships between variables. In addition, a CFA and EFA were conducted to determine the dimensions of the Hope Index and to ascertain construct validity. The difference according to demographic variables was measured by two independent t-tests and an ANOVA test. The universe of the study consisted of undergraduate students studying at Ankara Hacı Bayram Veli University. No sampling method was used in the study, and the number of students participating in the study was 528. The Herth Hope Scale developed by Herth (1991) to determine the hope levels of chronically ill individuals and adapted into Turkish by Aslan et al. (2007) was used to collect research data. We investigated whether participants' hope levels and hope sub-dimensions differed by gender, department, class, whether they had chronic diseases, and whether they were in an at-risk group.

Findings

The EFA revealed that hope is distributed into four dimensions (i.e., belief, positivity, the relationship between oneself and his/her environment, and future plans) based on factor load. An examination of the dimensions' averages reveals that students scored highest in future plans and lowest in positivity. Accordingly, the students possess negative emotions, such as fear and anxiety about the future. However, when their degrees of hopefulness are evaluated in general, we observe that students score above average.

The difference of hope status by education level was tested. A difference was found in the positivity sub-dimension. The reason for this difference is that the average positivity of first year undergrads was higher than that of fourth year students. Fourth year students had greater fears and anxiety about the future, resulting in their earning lower scores in positivity. The results of the analysis conducted to determine whether the students considered themselves to be in an at-risk group for contracting COVID-19 and whether there was any difference in the hope sub-dimensions and general hope situations reveal that there is a statistically significant difference in belief, positivity, future plans, and general hopefulness. The average scores of those students who did not consider themselves to be in an at-risk group scored higher in belief, positivity, future plans, and general hopefulness. Students who considered themselves in an at-risk group had lower scores in belief in the future and experienced more fear, anxiety, and feelings of being under pressure.

Conclusion And Suggestions

We found that the general hopefulness scores of the participating undergraduate students were above average, that they had plans for the future, and that they were had high hopes for the future. During the COVID-19 pandemic, although students may appear to feel overwhelmed and trapped, their belief that life has meaning and purpose is still present and they are determined to discover their own path. We found that the male participants had less fear, lower anxiety, and fewer negative mental states and planned more for the future. We further found that female participants were more connected with themselves and others during the pandemic. Younger participants and those who at the beginning of their university education had lower anxiety, worried less, felt less fear, and experienced fewer negative emotions than those who are closer to graduating. On the other hand, we observed that fourth year students who will start their professions life had more fears, anxieties, and worries in addition to feeling burdened and trapped. Those who regarded themselves in an at-risk group had less hopeful overall and had fewer plans for the future. Likewise, their fears, anxieties, and worries were greater whereas their belief that everything would be alright was lower. However, the mandatory actions taken to mitigate the effects and spread of the virus have also had significant effects on the mental health of individuals. Though it is uncertain when the pandemic will end, one-to-one student communication should be provided by faculty members or counselors to support students' mental health. Each university should publish its own safety protocols and a daily dashboard showing metrics that include the number of tests, confirmed positive cases, admissions, and deaths. It is important that public institutions and organizations work together and provide the necessary support to those in need in order to determine the mental health, educational opportunities and problems of students throughout the country.

Kaynakça/References

- Abramson, L. Y., Metalsky, G. I., ve Alloy, L. B. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *Psychological Review*, 96(2), 358-372.
- Ahmed, M. Z., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbins, Siyu, L., ve Ahmad, A. (2020). Epidemic of COVID-19 in China and associated psychological problems. *Asian Journal of Psychiatry*, 51(102092), 1-7.
- Aslan, Ö., Sekmen, K., Kömürcü, Ş., ve Özet, A. (2007). Kanseri hastalarda umut. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2), 18-24.
- Barbisch, D., Koenig, K. L., ve Shih, F. Y. (2015). Is there a case for quarantine? Perspectives from SARS to Ebola. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 9(5), 1-13.
- Beck, A. T., Kovacs, M., ve Weissman, A. (1975). Hopelessness and suicidal behavior: An overview. *Jama*, 234(11), 1146-1149.
- Ben-Ezra, M., Suns, Hou, W. K., ve Goodwin, R. (2020). The association of being in quarantine and related COVID-19 recommended and non-recommended behaviors with psychological distress in Chinese population. *Journal of Affective Disorders*. 275(2020), 66-68.
- Bentons, A., Robertson, J. M., Tseng, W. C., Newton, F. B., ve Benton: L. (2003). Changes in counseling center client problems across 13years. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(1), 66-72.
- Bhuyan, A.I., Sakib, N., Pakpour, A., Griffiths, M.D., ve Mamun, M.A. (2020). COVID-19- related suicides in Bangladesh due to lockdown and economic factors: case study evidence from media reports. *International Journal of Mental Health Addiction*, [Letter to the Editor], 1-16.
- Brooks, K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely: , Greenberg, N., ve Rubin, G. J. (2020).

- The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*. 395(10227), 912-920
- Burrell, C. J., Howard, C. R., ve Murphy, F. A. (2016). Fenner and White's Medical Virology. United Kingdom: Academic Press.
 - CDC COVID Team Covid. (2020a). Severe outcomes among patients with coronavirus disease 2019 (COVID-19) United States, *MMWR Morbidite Mortalite Weekly Report*, 69(12), 343-346.
 - Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Quarantine and isolation. Erişim Adresi: <https://www.cdc.gov/quarantine/index.html> . (16.11.2020).
 - Chan, J.F.-W., Yuans, Kok, K.-H., To, K.K.-W., Chu, H., Yang, J., ...ve Yuen, K.Y. (2020). A familial cluster of pneumonia associated with the 2019 novel coronavirus indicating person-to-person transmission: a study of a family cluster. *The Lancet*, 395(10223), 514-523.
 - Cihanyurdu, İ., İlbasmış, Ç., Toksoy Aksoy, A., Ünver, H., Rodopman Arman, A. (2021). COVID-19 salgınında ergenlerin geleceğe yönelik kaygı ve umut düzeyleri. *Turk Journal of Child Adolesc Ment Health*; 28(Suppl 1):19-26
 - Cucinotta, D., ve Vanelli, M. (2020). WHO declares COVID-19a pandemic. *Acta Bio-medica: Atenei Parmensis*, 91(1), 157-160.
 - Diamond, R., ve Byrd, E. (2020). Standing up for health-improving mental wellbeing during COVID-19 isolation by reducing sedentary behaviour. *Journal of Affective Disorders*, 277(2020), 232-234.
 - Dilbaz, N. ve Seber, G. (1993). Umutsuzluk kavramı: Depresyon ve intiharda önemi. *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
 - Domínguez-Ortega, J., López-Carrasco, V., Barranco, P., Ifim, M., Luna, J. A., Romero, D., ve Quirces. (2020). Early experiences of SARS-CoV-2 infection in severe asthmatics receiving biologic therapy. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 8(8), 2784-2786.
 - Dong, E., Du, H., ve Gardner, L. (2020). An interactive web-based dashboard to track COVID-19 in real time. *The Lancet Infectious Diseases*, 20(5), 533-534.
 - Dünya Sağlık Örgütü. (2020a). Pneumonia of unknown caused China. Erişim Adresi: <https://www.who.int/csr/don/05-january-2020-pneumoniaof-unkown-cause-china/en/>. (8 Kasım 2020).
 - Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization). (2020b). What is COVID-19? Erişim Adresi: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-coronaviruses>. (10 Kasım 2020).
 - Dünya Sağlık Örgütü. (2020c). *Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak*, 18 March 2020 (No. WHO/2019-nCoV/MentalHealth/2020.1). Erişim Adresi: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-health-considerations.pdf>
 - Erdemir, F., Polater, E., ve Çırlak, A. (2011). Yeni-yeniden tanımlanan enfeksiyonlar ve enfeksiyon kontrolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 27(1), 47-61.
 - Erdoğan, Y., Koçoğlu, F., Sevim, C.(2020). Covid-19 pandemisi sürecinde anksiyete ile umutsuzluk düzeylerinin psikososyal ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 23:1-14
 - Erikli, S. (2021). Covid-19'un genç işgücünde yaratacağı olası tehlike: Yara izi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* .2021/1, Sayı: 39, 380-404
 - Ermeç Sertoğlu, A. (2014), Karar Verme Sürecinde Tüketici Karmaşası (Kaosu): Ölçek Geliştirme, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
 - Flesaker, K., ve Larsen, D. (2012). To offer hope you must have hope: Accounts of hope for reintegration counsellors working with women on parole and probation. *Qualitative Social Work*, 11(1), 61-79.
 - Goyal, K., Chauhan, P., Chhikara, K., Gupta, P., ve Singh, M. P. (2020). Fear of COVID 2019: First suicidal case in India. *Asian Journal of Psychiatry*, 49(10198), 1.
 - Green LS, Oades LO, Grant AM. (2006). Cognitive-behavioral, solutionfocused life coaching: Enhancing goal striving, well-being, and hope. *Journal of Positive Psychology*. 2006;1:142-149.
 - Güloğlu, B., Yılmaz, Z., İstemihan, F.Y., Arayıcı, S. N., Yılmaz, S. (2020), Covid-19 pandemisi sürecinde bireylerdeki anksiyete ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi, *Kriz Dergisi*. 28 (3): 135-150
 - Hair, J.F.Jr, Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E. ve Tatham, R.L. (2005). *Multivariate Data Analysis (6th Edition)*. United States of America: Pearson, Prentice Hall.
 - Hawryluck, L., Gold, W. L., Robinson: , Pogorski: , Galea: , ve Styra, R. (2004). SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada. *Emerging Infectious Diseases*, 10(7), 1206-1212.

- Hebebcı, M. T., Bertiz, Y., & Alan: (2020). Investigation of views of students and teachers on distance education practices during the Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 267-282.
- Herth, K, (1991). Development and refinement of an instrument to measure hope. *Research and Theory for Nursing Practice*, 5(1), 39-51.
- Heymann, D. L., ve Shindo, N. (2020). COVID-19: what is next for public health?. *The Lancet*, 395(10224), 542-545.
- Holmes, K. V. (2003). SARS-associated coronavirus. *New England Journal of Medicine*, 348(20), 1948-1951.
- Hooper D, Coughlan J, Mullen MR. (2008) Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Inter Agency Standing Committee (2020) Interim Briefing Note Addressing Mental Health and Psychosocial Aspects of COVID-19 Outbreak (developed by the IASC's Reference Group on Mental Health and Psychosocial Support). Erişim Adresi: <https://interagencystandingcommittee.org/other/interim-briefing-note-addressing-mental-health-andpsychosocial-aspects-covid-19-outbreak>
- Johns Hopkins Medicine, Coronavirus Second Wave? Why Cases Increase? Erişim Adresi: <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus/first-and-second-waves-of-coronavirus>. (16.11.2020)
- Kalaitzaki, A. E., Tamiolaki, A., ve Rovithis, M. (2020). The healthcare professionals amidst COVID-19 pandemic: A perspective of resilience and posttraumatic growth. *Asian Journal of Psychiatry*. 52(102172), 1.
- Kalaycı: (Editör) (2016). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. (Beşinci Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kesgin, S., ve Durak, M. B. (2021). Salgın ve Demografi: Yaş gruplarına göre Covid-19 pandemisine yönelik algı ve tutumlar. *Toplumsal Değişim*, 6(3), 6-23.
- Larsen, D., Edey, W. and LeMay, L. (2007) Understanding the role of hope in counselling: exploring the intentional uses of hope. *Counselling Psychology Quarterly*. 20(4), 401-416.
- Lima, C. K. T., de Medeiros Carvalho, P. M., Lima, I. D. A. S., de Oliveira Nunes, J. V. A., Saraiva, J. S., de Souza, R. I., ... ve Neto, M. L. R. (2020). The emotional impact of Coronavirus 2019-nCoV (new Coronavirus disease). *Psychiatry Research*, 287(112915), 1-2.
- Mack, K ve Yamey, G. After Cruise Ships and Nursing Homes, Will universities Be the Next COVID-19 Tinderboxes? Erişim Adresi: <https://time.com/5867395/will-universities-be-next-covid-19-tinderboxes/>. (10.11.2020).
- Manuell M.E. ve Cukor J. (2011). Mother Nature versus human nature: public compliance with evacuation and quarantine. *Disasters*. 35(2), 417-442.
- Marra, M. A., Jones, J., Astell, C. R., Holt, R. A., Brooks-Wilson, A., Butterfield, Y. S., ... ve Cloutier, A. (2003). The genome sequence of the SARS-associated coronavirus. *Science*, 300(5624), 1399-1404.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... ve Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International Journal of Surgery*, 78(2020), 185-193.
- Olivera-La Rosa, A., Chuquichambi, E. G., ve Ingram, G. P. (2020). Keep your (social) distance: Pathogen concerns and social perception in the time of COVID-19. *Personality and Individual Differences*, 166(110200), 1-7
- Panettieri, R. A., Carson, J., Horton, D., Barrett, E., Roy, J., ve Radbel, J. (2020). Asthma and COVID: What Are the Important Questions?. *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 8(8), 2487-2488.
- Polizzi, C., Lynn, S.J., ve Perry, A., (2020). Stress and Coping in the Time of COVID19: Pathways to Resilience and Recovery, *Clinical Neuropsychiatry*, 17(2), 59-62
- Repici, A., Maselli, R., Colombo, M., Gabbiadini, R., Spadaccini, M., Anderloni, A., ... ve Pellegatta, G. (2020). Coronavirus (COVID-19) outbreak: what the department of endoscopy should know. *Gastrointestinal Endoscopy*. 92(1), 192-197.
- Rideout, E., ve Montemuro, M. (1986). Hope, morale and adaptation in patients with chronic heart failure. *Journal of Advanced Nursing*, 11(4), 429-438.

- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 12(4), 1-6.
- Sayar, M. K., Öztürk, M., ve Acar, B. (2000). Aşırı dozda ilaç alımıyla intihar girişiminde bulunan ergenlerde psikolojik etkenler. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 10(3), 133-138.
- Seçer, B., ve Yazıcı (2018). M. O. Üniversite Öğrencilerinde İş Umudu ve Tükenmişlik İlişkisi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(2), 48-60.
- Sher, L. (2020). COVID-19, anxiety, sleep disturbances and suicide. *Sleep Medicine*. 70(2020), 124.
- Sprang G ve Silman M. (2013). Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters. *Disaster Med Public Health Prep*. 7, 105–10.
- Soetikno, R., Teoh, A. Y., Kaltenbach, T., Lau, J. Y., Asokkumar, R., Cabral-Prodigalidad, P., ve Shergill, A. (2020). Considerations in performing endoscopy during the COVID-19 pandemic. *Gastrointestinal endoscopy*. 92(1), 176:183.
- Stephenson, C. (1991). The concept of hope revisited for nursing. *Journal of advanced nursing*, 16(12), 1456-1461.
- Swendsen, J. D. (1998). The helplessness–hopelessness theory and daily mood experience: An idiographic and cross-situational perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1398-1408
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249-275.
- Şahin, M. (2020). Impact of weather on COVID-19 pandemic in Turkey. *Science of The Total Environment*, 728(138810), 1-6.
- Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S. V., Kaya, S., ve Pala, H. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 827-836.
- T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Sayfası, Türkiye COVID-19 Hasta Tablosu, Erişim Adresi: <https://covid19.saglik.gov.tr>. (23 Ağustos 2021).
- Torales, J., O'Higgins, M., Castaldelli-Maia, J. M., ve Ventriglio, A. (2020). The outbreak of COVID-19 coronavirus and its impact on global mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(4) 317–320.
- UNESCO, Education: From Disruption to Recovery, Erişim Adresi: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>. (11.11.2020)
- Uzun Özer, B., Tezer, E. (2008). Umud ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23: 81-86)
- Vaka Sayıları.(2021),Koronavirüs COVID-19 Verileri, Erişim Adresi: <https://www.cnnturk.com/corona-virusu-haberleri>, (23 Ağustos 2021).
- Valle, M. F., Huebner, E. S., ve Suldo: M. (2006). An analysis of hope as a psychological strength. *Journal of School Psychology*, 44(5), 393-406.
- Yamey, G., ve Walensky, R. P. (2020). Covid-19: re-opening universities is high risk. *BMJ*, 370 (3365), 1-2.
- Yaşoğlu, M.M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulamalı Faktör Analizlerinin Kullanılması, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85.
- Wang, C., Horby, P.W., Hayden, F.G., Gao, G.F., (2020a). A novel coronavirus outbreak of global health concern. *Lancet*, 395(10223), 470-473.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., McIntyre, R. S., ... ve Ho, C. (2020b). A longitudinal study on the mental health of general population during the COVID-19 epidemic in China. *Brain, Behavior, and Immunity*, 87, 40-48.
- Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J., Jiang, F., (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the COVID-19 outbreak. *The Lancet*, 395(21 March), 945-947.
- Weiss, R., ve Leibowitz, J. L. (2011). Coronavirus pathogenesis. In *Advances in Virus Research*, 81, 85-164.